

HVOR STÅR PROFESSIONERNE? OG HVOR SKAL DE HEN?

Tre markante stemmer i debatten om professionernes status, udfordringer og fremtid begrunder her, hvorfor særligt de pædagogiske professioner taber autonomi såvel som anerkendelse. De angiver samtidig, hvilken retning de mener, professionerne bør gå i en brydningstid, hvor data og dokumentation synes at have overtaget den professionelle dømmekraft.

Af MAJ JUNI

01

BRIAN DEGN MÅRTENSSON er pædagogisk filosof, foredragsholder og ph. d. ved Aarhus Universitet. Forsker blandt andet i konkurrencestatens pædagogik og lærer- og pædagoguddannelsen.

02

STEFAN HERMANN er cand.scient.pol og har siden 2008 været rektor for Professionshøjskolen Metropol i København. Han har skrevet en række bøger og artikler om uddannelsespolitiske, pædagogiske og sociologiske problemstillinger.

03

NANNA MIK-MEYER er antropolog, sociolog og professor på CBS. Hun forsker blandt andet i identitetsprocesser i organisationer, professionsidentitet, mikro-sociologi, studier af mødet mellem borger og velfærdsstat samt medarbejder-arbejdsgever og kvalitative metoder/videnskabsteori.

TEMA: PROFESSIONER I EN BRYDNINGSTID

LÆRERE OG PÆDAGOGER SKAL STEMPE UD AF FABRIKKEN

Konkurrencestaten har slugt de traditionelle professioners selvstændighed og indlemmet lærere og pædagoger i noget, der ligner en børnefabrik med et specifikt produkt. Det mener filosof **Brian Degn Mårtensson** fra Aarhus Universitet.

Han ser gerne, at lærere og pædagoger går mere op i kulturel erfaring end læringsmål.

01

”Det, man kalder professionerne, er blevet svækket voldsomt med overgangen til den konkurrencestatsideologi, der blev udrullet efter årtusindeskiftet. Især de pædagogiske professioner er blevet rene implementeringsaktører. Deres selvstændige kultur og stemme er blevet voldsomt reduceret,” siger Brian Degn Mårtensson, der er ph.d.-studerende på Aarhus Universitet og en kritisk stemme i debatten om udviklingen i de pædagogiske professioner.

Han mener, at udtrykket velfærdsprofessioner i sig selv er udtryk for et betydnings-skred. Et skred, hvor alle samfunksfunktioner tænkes ind under samme agenda.

Afgørende roller

Men der er ifølge ham stor forskel på f.eks. en lærer og en sygeplejerske, selv om begge varetager vigtige funktioner.

”Jeg mener, at de pædagogiske professioner spiller nogle ret afgørende roller som civilisations- og demokratibeskyttere. Vestlig civilisation – som vi kender den – forudsætter ytringsfrihed, tankefrihed og kundskaber. Det er den slags, lærere og pædagoger skal beskytte, og det kan man kun i miljøer, der er præget af selvsamme fænomener,” siger Brian Degn Mårtensson og fortsætter:

”Tanken med de seneste reformer på det pædagogiske område er, at de skal være mere professionelle. Men man lægger noget helt bestemt i det. Et eksempel fra mange stillingsopslag er, at lærere i dag ofte bliver betegnet som læringsmedarbejdere i stedet for lærere. Vi søger en læringsmedarbejder?

Det er ikke tilfældigt; en læringsmedarbejder er sat i verden for at sikre indlæring. Det er en medarbejder på en læringsfabrik,” siger Brian Degn Mårtensson, der også mener at skolereformens meget specifikke læringsmål er en statslig diktering af lærerens arbejde.

”Læreren i den nye folkeskole skal ikke tage selvstændig stilling til, hvad børnene skal lære, men bare installere læringsmålene i dem. Og det kalder man så en professionalisering af lærerne. Ambitionen er, at lærerne skal se en tilfredsstillende og meningsfuldhed i at være gode til at gøre det, staten og kommunen har dikteret. Bagtæppet for det har bl.a. været PISA-undersøgelserne, og lærerne skal så kunne se tilfredsstillelsen i, at eleverne klarer sig godt i de nationale test og bliver løftet på disse helt specifikke parametre,” siger Brian Degn Mårtensson og drager en parallel til en bygningshåndværker, der har muret en væg op og glad og stolt kan betragte, at den står helt lige.

”Professionsidealet er, at man kan levere på de præmisser, der er udstukket. Det kan være vældig godt at tænke sådan, når man eksempelvis kloakerer, men kan man betragte menneskers tilblivelse i samme optik? Det er det, jeg sætter spørgsmålstegn ved. Kan den logik indpasses i skolen?”

Indholdsstyret didaktik

Brian Degn Mårtensson skitserer det sådan, at mens alle er enige om, at børn skal lære meget og kunne noget, så er der forskellige opfattelser af, hvordan man bedst ruster dem til en fremtid, vi dybest set ikke kan forudsige.

”Det ene svar er målstyret læring med henblik på omskiftelighed, mens det andet er en kulturel overlevering af menneskelig erfaring.”

Selv er han fortaler for det sidste.

”I en læringsmålstyret undervisning er det ikke vigtigt, om du læser Shakespeare. Man kan vælge at gøre det, hvis det rammer nogle bestemte mål om ordforråd eller læsehastighed, men det er lidt ligegyldigt, hvad man læser, for det handler om forestillede universelle kompetencer. I en indholdsstyret didaktik skæver man som det første til netop indholdet og siden til kompetencerne. Det er fagene og det at blive involveret i fortidige menneskers erfaringer, der er vigtigt,” siger Brian Degn Mårtensson.

”Før var man forpligtet overfor kulturhistorien. Nu er man forpligtet over for Finansministeriet.”

Fagbevægelseens rolle

Brian Degn Mårtensson mener, at lærernes og pædagogernes fagbevægelser særligt i 70'erne og 80'erne har misforstået deres rolle, fordi de især har kæmpet for løn og arbejdsvilkår frem for fagene. De har med andre ord svigtet deres civilisationsbeskyttende ansvar. Han uddyber:

”De har forsøgt at agere som industriarbejdere i stedet for at fokusere på deres kald. Skolen er ikke sat i verden for lærerne, men for borgerne. Hvis lærere og pædagoger lader sig købe i det her kontrolbehov, er det problematisk. De er nødt til at stå meget stærkere op for dem, de skal beskytte og adressere den ideologiske udfordring, de står overfor.” ■

Læs mere: Brian Degn Mårtensson: *Mennesket som mål – Skole og uddannelse i kritisk perspektiv*, Akademisk Forlag, 2018.

»Læreren i den nye folkeskole skal ikke tage selvstændigt stilling til, hvad børnene skal lære, men bare installere læringsmålene i dem. Og det kalder man så en professionalisering af lærerne.«

Brian Degn Mårtensson

SYNG MED NÆBBET

Lærere og pædagoger skal møde verden først med en professionel og siden en politisk kritik. Men det kræver, at de igangsætter en større grad af intern, faglig debat. Sådan lyder opfordringen fra rektor **Stefan Hermann** fra Professionshøjskolen Metropol.

02

”Professionerne – ikke mindst lærere og pædagoger – skal synge med deres næb. De skal deltage i den offentlige debat og kritisere samfundet, myndighederne, staten, hinanden, de andre, borgerne og brugerne. De skal forholde sig kritisk til omverdenen og magthaverne og rejse kritik af den lovgivning, de synes er forkert. Og så skal de forholde sig til udviklingen af samfundet,” siger Stefan Hermann, der har været rektor for Professionshøjskolen Metropol siden 2008.

Han efterlyser en højere grad af professionsinterne kritikformer blandt både lærere og pædagoger.

”Det handler om at være knivskarp på at fremme egentlige forbedringer. Uanset om det gælder, danskundervisning eller læreplanerne i dagtilbud. Man skal opbygge stærke kollektive normer og standarder for, hvad der er godt og skidt og okay og ikke okay. At være en profession er ikke kun et spørgsmål om at stå sammen i et rettigheds- eller holdningsfællesskab – det handler om at være bundet sammen af et dybt sagligt og fagligt fællesskab båret af idealer med samfundsmæssig legitimitet.”

Professionel kritik

Som eksempel peger Hermann på kritikken af de nationale test, som han først mener bliver legitim, hvis den er understøttet professionelt.

”Det kan godt være, at en kritik af de nationale test kan være en styringskritik, hvor man siger: Det kan ikke passe testene skal styre skolen. Det er fair nok. Men en professionel kritik ville være at sige: Er vi nu sikre på, at de måler det, de skal? Hvordan hænger de sammen med læreplanerne? Hvordan hænger de sammen med fælles mål? Hvor fortrolige er vi lærere med at bruge dem, hvis vi ikke kender den teknik, der ligger bag? Er de gennemprøvede nok på danske forhold?”

Forskellen er, siger Hermann, at mens den

professionelle kritik undersøger det, der er genstand for kritik, har den politiske kritik ofte ikke meget andet ærinde end at afvise eller bede om mere. Og det kan professionerne forfalde til, hvis de ikke er bevæbnede med saglighed og kollektive normer, vurderer han. En tilstand, der måske allerede er fremspirende.

”Både Danmarks Lærerforening og BUPL arbejder med professionsidealer. Og man er orienteret mod lærernes muligheder for at dygtiggøre sig. I det daglige arbejde tror jeg, det kræver, at man oplever at være fortrolig med kollegabaseret kritik, der foregår på fair principper og gennem et fagligt sprog. Så det handler også om praksisser og rutiner og om, at lærer- og pædagoguddannelsen lærer de studerende, at de ikke bare bliver hinandens kolleger, men også hinandens *peers* – dvs., de skal vurdere og evaluere hinanden.”

En sådan styrket professionsidentitet, mener Hermann, kunne opstå, hvis der var en mere systematisk betoning af det fagkritiske fællesskab. Det kunne f.eks. ske via tidsskrifter, konferencer og andre fora, der bød debatten velkommen.

”Hvad er god læseundervisning? Hvad er en god måde at lave understøttende undervisning på? Hvad er lærerrollen i forhold til pædagogrollen? Det handler om hele tiden være nysgerrige, og jeg synes nu og da, der mangler en rød tråd. Jeg tror, man er kommet et skridt nærmere ved at indføre team-organiseringen i folkeskolen, fordi man kommer tættere på den enkeltes praksis,” siger Stefan Hermann.

Kollektiv autonomi

Han øjner en mulighed for, at lærerprofessionen kan vinde kollektiv autonomi, som ifølge Hermann er stærkere end den enkeltes autonomi. Det kan ske under devision om, at det er de faglige evner, der giver læreren autonomi.

”Politisk set indebærer det for mig differentieringer. At vi på en transparent

måde anerkender, belønner, meriterer og kvalificerer rigtig dygtige lærere. Det kan f.eks. være gennem stillingsstrukturer med karriereudviklingsmuligheder eller gennem efteruddannelse.”

Hermann vurderer, at lærerne især de seneste 10-15 år har mistet meget autonomi. Det er sket både i kraft af flere politiske krav oppefra, men også pga. øget indblanding nedefra – særligt fra forældre.

”En af grundene til, at vi har så mange konflikter, er ikke alene, at lærerne oplever, at de mister autonomi. Det, vi oplever, er, at der foregår en indtrængning i det pædagogiske og didaktiske felt: Planlægningen og gennemførelsen af undervisningen via læringsplatforme; digitalisering og læringsmålstyring. Det rammer helt ind i hjertet – i det sakrale rum,” siger Hermann og konstaterer, at det hele handler om, hvad der skal komme ud af det. Hvad virker?”

”Svaret er selvfølgelig politisk kritik. At sige: I overstyrer os! Hvorfor har I mistillid? Men det langsigtede svar er at give udtryk for en professionel kritik, og den er kun stærk, hvis den ikke kommer fra den enkelte lærer, men fra en profession, der står sammen og kan begrunde sine faglige normer.” ■

Læs mere: Stefan Hermann: *Hvor står kampen om dannelse?* Informations Forlag, 2017

DROP SKYTTEGRAVSKRIGEN

Vores offentlige debat om velfærd er for unuanceret – faktisk i en grad, så det er problematisk for både stat, borgere og de professionelle, mener sociolog og professor MSO på CBS **Nanna Mik-Meyer**, der er forfatter til bogen ’Hvordan får vi bedre debat om velfærd?’

03

Da Nanna Mik-Meyer sidste år skrev en bog, der analyserede debatten om velfærd, var det for at råbe vagt i gevær. Hun var bekymret for, at debatten var så galt afmarcheret, at den kørte af sporet.

”Når vi skal prøve at forstå praksis, er vi nødt til at kende til de mange dilemmaer i de velfærdsprofessionelles arbejde,” siger Nanna Mik-Meyer, der kritiserer de offentlige debattører for at favorisere ét synspunkt over et andet i stedet for at se på sammenhængen i velfærdsarbejdet.

Hun peger på nogle rationaler, som hun mener, man er nødt til at kende til for at kunne forholde sig nuanceret til velfærdsarbejdet i dag. Et af dem handler om retssikkerhed.

”Vi har en retsstat og dermed et ideal om f.eks. at behandle alle borgere ensartet og upartisk. Bagsiden af det rationale er imidlertid, at borgerne samtidig bliver reduceret til en størrelse, der passer ind i vores velfærdssystemer. Fordelen er, at disse – også langsomme – procedurer sikrer, at det ikke kun er dem, som de professionelle kan identificere sig med, der får den rigtige behandling. Bureaukratiets langsommelighed kan man kritisere – og det gør man også. Politikere elsker at sige: ’Vi vil af med bureaukratiet og de langsomme processer’. Men det er langsommeligheden, der sikrer borgernes retssikkerhed,” siger Nanna Mik-Meyer, der mener, at ønsket om afbureaukratisering meget ofte er udtryk for et ønske om at ville tilbagerulle noget af den dokumentationspraksis, der er opstået i den offentlige sektor, og som knytter an til ledelsesfilosofien i New Public Management.

Effektivitet er nødvendig

Presset fra en voksende dokumentationsbyrde hænger nemlig sammen med indførelsen af New Public Management, vurderer hun. Og det er et andet dominerende rationale i velfærdsarbejdet i dag, som

hun også efterlyser en mere nuanceret debat om. Og ikke kun en debat om, hvorvidt man er for eller imod New Public Management.

”New Public Management handler i høj grad om effektivisering. Målet er at skabe det mest effektive velfærdsarbejde – uden at det går for meget ud over kvaliteten. Problemet er bare, at vi har et helt andet pres på velfærdssystemet i dag, end vi havde, da velfærdsstaten blev udviklet i efterkrigsårene. Vi ser frem til en aldrende befolkning, og vi har at gøre med andre, store samfundsmæssige kriser som terrorbekæmpelse, grøn omstilling, et ekspanderende sundhedssystem osv. Det vil sige, at vi har en hel masse udgifter, så hvis vi gerne vil have den samme – eller bedre – kvalitet i velfærdsarbejdet, og vi samtidig skal dække flere områder, er et fokus på effektivitet nødvendigt,” siger Nanna Mik-Meyer.

Modsattede forventninger til velfærdsstaten

Endelig er idéen om at sætte borgeren i centrum også et dominerende rationale, der præger velfærdsarbejdet i dag, men som skaber problemer i praksis – også til trods for, at der ikke er mange, der kan være modstandere af, at borgeren kommer i centrum, vurderer Nanna Mik-Meyer:

”Det rationale kan nemt komme på kollisionskurs med idéen om retssikkerhed og ensartede procedurer – det at man som borger er en sag på godt og ondt – og det skaber problemer i praksis. De velfærdsprofessionelle bliver f.eks. bedt om at køre sagsbehandling efter nogle givne procedurer og regler og samtidig sætte klientens stemme i centrum. Det er to procedurer, der strider mod hinanden. Men begge ambitioner giver god mening. Og dertil kommer, at der er stor befolkningsmæssig opbakning til begge rationaler. Også selv om det skaber umulige arbejdsvilkår for de velfærdsprofessioner, der har som opgave at balancere dem.”

Samme slags dilemma ser Nanna Mik-Meyer også i skismaet mellem en velfærdsstat, der tænker på økonomien, og en offentlig debat, der værger sig mod besparelser.

”Det skaber kolossale problemer for velfærdsstatens ansatte, både ledere og medarbejdere. For de er i en virkelighed, hvor alle disse modsattede forventninger skal indfries. Der skal spares, men det skal ikke gå ud over kvaliteten. Det er det daglige arbejdes kompleksitet og de kolliderende rationaler, der er på spil hver dag i vores velfærdsinstitutioner, som vi – forskere, politikere og debattører – er nødt til at stille os mere nysgerrigt over for, når vi kaster os ud i en debat om vores velfærdssamfund.” ■

Læs mere: Nanna Mik-Meyer: *Hvordan får vi bedre debat om velfærd?* Informations Forlag, 2017